

яким по суті і відповідають три ступені освіти: дошкільна, шкільна та поза-шкільна. Дослідник вважав, що в школі має здійснюватися не просто правове виховання як один із видів виховання взагалі, а сама організація шкільного життя має бути нічим іншим, як вихованням права, або правовим вихованням.

Водночас слід підкреслити, що найбільш перспективним для теорії і практики правового виховання в сучасній Україні є «емансипаторський» дискурсивно-комунікативний підхід до виховання, що дає змогу тлумачити правове виховання як складну систему комунікативних відносин, спрямованих на відтворення правового суб'єкта і всієї правової системи.

Є. М. Мануйлов, доктор філософії, професор
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ВІЗ

Зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, супроводжуються не тільки позитивними тенденціями, а й низкою негативних аспектів, до яких належить правовий нігілізм. Це стосується перш за все молоді, що спричиняє зростання злочинності серед молодих людей (50 % від загальної кількості осіб, що вчинили злочини, становить молодь віком 14—30 років).

У зв'язку із зазначеним на особливу актуальність набувають проблеми правового виховання молоді взагалі й студентської молоді зокрема. Ці проблеми розглядаються в дослідженнях таких учених, як Л. Герасіна, В. Головченко, О. Данильян, О. Дзьобань, Ю. Калиновський, С. Максимов, І. Рябко, М. Штангрет та ін.

Стосовно нашого дослідження під правовим вихованням як суспільним явищем розуміється цілеспрямований, систематичний вплив на свідомість, психологію молодих людей з метою формування у них високої правосвідомості, правової культури, навичок та звичок активної правової поведінки.

Головною метою правового виховання вузівської молоді в Україні є формування у студентів глибокої впевненості у справедливості вимог Конституції України, українського законодавства, необхідності добровільного їх виконання, здатності мотивувати свої вчинки та приймати рішення, які не суперечать чинному законодавству.

Найважливішими завданнями правового виховання студентів, на наш погляд, є:

- виховання високої громадянськості, формування гуманістичного світогляду;

- формування поваги до чинного законодавства та моральних норм;
- формування високої правової культури у вузівській молоді;
- формування готовності брати активну участь у роз'ясненні та пропаганді вимог Конституції України та українського законодавства.

Говорячи про принципи правового виховання студентів, слід зазначити, що система принципів виражає основи теорії правового виховання, й отже, систематизовану сукупність поглядів на необхідність застосування практичних та ефективних засобів щодо формування соціальних форм поведінки у будь-яких ситуаціях студентського життя.

Принцип гуманістичної орієнтації виховання потребує розгляду студента як вищої цінності у системі людських відносин, головною нормою яких є гуманність.

Принцип соціальної адекватності виховання вимагає відповідності змісту і засобів виховання соціальної ситуації, в якій організується виховний процес.

Принцип індивідуалізації виховання передбачає визначення індивідуальної траєкторії соціального розвитку кожного студента, виділення спеціальних завдань, що відповідають його індивідуальним особливостям, включення студента у різні види соціально-правової діяльності з урахуванням його особливостей, розкриття потенціалу особистості як в навчальній, службовій, так і в позанавчальній, позаслужбовій діяльності.

Принцип створення виховного середовища потребує створення у ВНЗ таких відносин, які формували б соціальність майбутнього фахівця. Перш за все важливі є єдність колективу ВНЗ, кураторів, педагогів і студентів, згуртування цього колективу. В кожній групі, на кожному факультеті має формуватися організаційна і психологічна єдність.

Пошуки шляхів підвищення ефективності правового виховання студентів в умовах сучасного ВНЗ дає змогу зробити висновок про те, що цей процес містить «виховання» та «освіту». При цьому вихователь:

- 1) передає досвід правової культури;
- 2) формує у студентів правові норми як регулятори правової поведінки;
- 3) вводить у світ правового законодавства;
- 4) орієнтує на самовиховання;
- 5) допомагає розібратися у складних життєвих ситуаціях.

У свою чергу, студент (той, кого виховують):

- 1) опановує досвід людських взаємин і правової культури;
- 2) працює над собою;
- 3) вивчає способи спілкування та правові норми поведінки.

Крім того, процес правового виховання не може бути обмежено лише засвоєнням певної суми знань про право, а неодмінно має забезпечувати осягнення молодими людьми різноманітних способів і прийомів вирішення практичних завдань із правовим змістом. При цьому сутність його полягає у тому, що знання та практичні навички мають бути взаємодіючими сторона-

ми одного й того самого процесу, що сприяє активізації громадянсько-правової позиції студента. Такому підходу сприяє морально-правова за своїм характером та суспільно значуща за результатом діяльність. Специфіка її полягає в активній та адекватній взаємодії студента із доступним соціально-педагогічним середовищем, у перебігу якої той, кого навчають, є суб'єктом, який впливає на вдосконалення правових відносин. З цією метою студенти мають брати активну участь у процесі такої діяльності. Ця діяльність повинна бути організована з урахуванням їх як індивідуальних, так і психологічних особливостей, бути доступною і посилюючою.

Таким чином, правове виховання в його багатоаспектній характеристиці являє собою актуальну соціально-філософську і педагогічну проблему, що вимагає активізації творчого потенціалу ВНЗ.

М. П. Требін, доктор філософських наук, професор
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ФЕНОМЕН ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Проблемі правового виховання на Заході історично приділялося достатньо уваги. Як уся сучасна європейська цивілізація сягає коріннями грецької античності, так і феномен правового виховання багато чим завдячує цій культурі. Давньогрецькі мислителі приділяли вихованню значну увагу: «Добрими людьми стають радше завдяки вправам, ніж природі... Виховання перебудовує людину і створює її другу природу» (Демокрит). «В якому напрямі хто був вихований, таким і буде, напевно, його подальший шлях» (Платон). «Вихователі ще більш варті поваги, ніж батьки, адже останні дають нам тільки життя, а перші — гідне життя» (Аристотель). Ставлення до людини як осереддя світу, поцінування індивідуальних чеснот, вихованості та освіченості як безумовних благ, утвердження демократизму як доведеної моделі міжлюдських стосунків зробили античність взірцем, з якого бере свій початок феномен західноєвропейського правового виховання.

Для з'ясування феномену західноєвропейського правового виховання особливе значення має розуміння того, що притаманним йому є індивідуалізм як настанова на самозначущість людського життя і вищу цінність інтересів окремо взятої особистості. Слід також пам'ятати, що концептуально на формування західноєвропейського феномену правового виховання суттєво вплинули психодинамічна, диспозиційна, навчально-біхевіористична, когнітивна, соціально-когнітивна, гуманістична, феноменологічна та інші теорії особистості, основні положення яких запропонували Зигмунд Фрейд, Альфред Адлер, Карл Гус-